

CZTERY SZLACHETNE PRAWDY (*catvāry āryasatyāni*, pali: *cattāri ariya-saccāni*) — formuła filozofii buddyjskiej ujmująca 4 prawdy myśli buddyjskiej, nauczające o: życiu jako o cierpieniu (*dukkha*, pali: *dukkha*); powstawaniu (*samudaya*) cierpienia; kresie, czyli ustaniu (*nirodha*) cierpienia; drodze (*mārga*, pali: *magga*) wiodącej do ustania cierpienia.

Cz. sz. p. stanowią matrycę filozofii buddyjskiej, wyznaczają najogólniejszą jej strukturę, w której każda szczegółowa koncepcja znajduje swoje miejsce. Stanowią początek myśli buddyjskiej — od nich rozpoczyna się wszelkie nauczanie — oraz jej zwieńczenie — rozpoznanie cz. sz. p. oznacza uzyskanie wyzwolenia z *saṃsāry*. Cz. sz. p. stanowią treść pierwszego kazania Buddy, zw. *Kazaniem o wprawieniu w ruch koła prawa* (pali: *Dhamma-cakka-ppavattana-sutta*), zachowanego m.in. w *Vināyapīṭace* (*Mahāvagga*, *Wielki zbiór [reguł]*, I 6) oraz w *Suttapīṭace* (*Saṃyuttanikāya*, *Zbiór powiązanych kazań*, V 421). Budda miał je wygłosić do pięciu dawnych swoich towarzyszy w Parku Gazeli, w okolicy *Vārāṇasī*.

Szlachetna prawda o cierpieniu głosi, że życie jest cierpieniem. Tradycyjnie wyróżnia się 3 aspekty cierpienia: cierpienie w zwykłym tego słowa znaczeniu (pali: *dukkha-dukkha*), dotyczy wszelkich potocznie kojarzonych z cierpieniem stanów fizycznych i umysłowych; związane ze zmianą (pali: *vipariṇāma-dukkha*), dotyczy uczucia braku zadowolenia, powstającego w wyniku ustania stanów przyjemnych, pożądanych; związane z istnieniem w stanach uwarunkowanych (pali: *saṅkhāra-dukkha*), dotyczy całości ludzkiej egzystencji. Zgodnie z nauką Buddy, wszelkie ludzkie stany istnienia są uwarunkowane. Nie istnieje żaden trwały byt, a zwł. nie istnieje trwała jaźń, która byłaby obdarzona trwałą szczęśliwością. Wszystko podlega zmianie. Zmiana jednak rodzi cierpienie. Tak więc zgodnie z trzecim aspektem, cierpienie wpisane jest w samą konstytucję świata, stanowi nieusuwalną cechę ludzkiego sposobu istnienia w świecie.

Szlachetna prawda o powstaniu cierpienia stwierdza, iż cierpienie jest również stanem uwarunkowanym oraz identyfikuje bezpośrednią przyczynę cierpienia jako żądzę, pragnienie (*trṣṇa*, pali: *taṇhā*). Żądza także jest niesamoistna, odsyła do niewiedzy (*avidya*, pali: *avijjā*). Ostatecznie prawda o powstawaniu cierpienia zostaje rozpisana na 12 ogniwi związku przyczynowo-skutkowego (*pratītya-samutpāda*, pali: *paticca-samuppāda*). Pierwsze dwie prawdy ujmują buddyjską ontologię. Jedna odpowiada na pytanie o to, co jest i daje ogólną tego charakterystykę. Druga rozwija odpowiedź na pytanie, jak istnieje to, co jest i wskazuje na wzajemne warunkowanie się rzeczy.

Wraz z prawdą o ustaniu cierpienia wstępujemy na obszar buddyjskiej soteriologii. Prawda ta oznajmia, że istnieje możliwość wykroczenia poza powszechne warunkowanie, istnieje bowiem wyzwolenie ze stanu uwarunkowanego, wygaśnięcie warunkowania (*nirvāṇa*, pali: *nibbāna*).

Droga do ustania cierpienia zostaje nakreślona w prawdzie czwartej. Zwie się ją szlachetną ośmioraką ścieżką, gdyż składa się z ośmiu członów: 1) właściwego poglądu; 2) właściwej intencji; 3) właściwej mowy; 4) właściwego działania; 5) właściwego sposobu życia; 6) właściwego wysiłku; 7) właściwej uważności; 8) właściwego skupienia. Zwyczajowo ścieżkę tę dzieli się na 3 grupy sprawności. Człony pierwszy i drugi tworzą mądrość (*prajña*, pali: *pañña*), kolejne 3 składają się na moralność (*śīla*, pali: *sīla*), a człony szósty, siódmy i ósmy na skupienie (*samādhi*). Ścieżka ta jest ścieżką środkową (*sansk. madhyamā pratipad*, pali: *majjhimā paṭipadā*), gdyż unikać ma skrajności

zarówno ascezy, jak i hedonizmu. Należy pamiętać, że kolejne człony nie są stopniami ścieżki. Powinny być realizowane jednocześnie.

Tradycja buddyjska przyrównuje cz. sz. p. do schematu postępowania medycznego: diagnoza, przyczyna choroby, stan zdrowia, środki zaradcze — a Buddę do doskonałego lekarza. Na tej podstawie wysuwano niegdyś w europejskiej buddologii tezę, że schemat cz. sz. p. wywodzi się ze schematu medycznego. W świetle najnowszych badań teza ta jednak wydaje się nieuzasadniona.

Bibliografia: H. Oldenberg, *Buddha. Sein Leben, seine Lehre, seine Gemeinde*, B 1881, St 1959¹³ (*Życie, nauczanie i wspólnota Buddy*, Kr 1994); E. Frauwallner, *Geschichte der indischen Philosophie*, I, Sa 1953 (*Historia filozofii indyjskiej*, Wwa 1990, I 198–223); W. Rahula, *What the Buddha Taught*, Bedford 1959, Ox 1997; A. Govinda, *The Psychological Attitude of Early Buddhist Philosophy and Its Systematic Representation According to Abhidhamma Tradition*, Lo 1961, Delhi 1991; F. Tokarz, *Z filozofii indyjskiej. Kwestie wybrane*, Lb 1974, 1990², I 106–126; M. Mejer, *Buddyzm*, Wwa 1980, 65–79, 245–249; M. St. Zięba, *Buddyjska doktryna zbawienia*, Zeszyty Studenckiego Koła Orientalistycznego w Lublinie 7 (1981), 11–16; A. Wezler, *On the Quadruple Division of the Yogaśāstra, the Caturvyūhatva of the Cikitsāśāstra and the „Four Noble Truths” of the Buddha*, *Indologica Tauriniensia* 12 (1984), 289–337; A. Verdu, *Early Buddhist Philosophy in the Light of the Four Noble Truths*, Delhi 1985; D. Keown, *Buddhism*, Ox 1996 (*Buddyzm*, Wwa 1997, 58–71); T. Nhat Hanh, *The Heart of Buddha’s Teaching*, Be 1998; C. S. Anderson, *Pain and Its Ending. The Four Noble Truths in the Theravada Buddhist Canon*, Richmond 1999.

Krzysztof Jakubczak